

TERGOV VA SUDDAN YASHIRINIB YURGAN SHAXSLARNI QIDIRISHDA QO‘LLANILADIGAN TEZKOR QIDIRUV TADBIRLARI

Qadamov Maxmudjon Azamat o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

Annotatsiya: Mazkur maqolada tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni aniqlashda qo‘llaniladigan tezkor-qidiruv tadbirlari tahlil qilinadi. Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risidagi qonun asosida amalga oshiriladigan tadbirlarning huquqiy asoslari, texnik vositalardan foydalanish va xalqaro hamkorlik masalalari yoritiladi. Shuningdek, amaliyotda uchraydigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo‘llari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Tezkor-qidiruv tadbirlari, tergovdan yashirinib yurish, xalqaro hamkorlik.

Аннотация: В статье анализируются оперативно-розыскные мероприятия, применяемые для выявления лиц, скрывающихся от следствия и суда. Освещаются правовые основы, использование технических средств и международное сотрудничество в рамках Закона «Об оперативно-розыскной деятельности». Также рассматриваются трудности, возникающие в практике, и пути их решения.

Ключевые слова: Оперативно-розыскные мероприятия, уклонение от следствия, международное сотрудничество.

Annotation: This article analyzes the operational search measures applied to locate individuals evading investigation and trial. The legal framework, use of technical means, and international cooperation under the Law on Operational Search Activities are highlighted. Challenges encountered in practice and ways to overcome them are also discussed.

Keywords: Operational search measures, evasion from investigation, international cooperation.

KIRISH

Tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni aniqlash jinoyatchilikka qarshi kurashning eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu jarayon, odatda, maxsus organlar tomonidan amalga oshiriladigan tezkor-qidiruv tadbirlarini talab qiladi. Bunday tadbirlar O‘zbekiston Respublikasining “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi qonuni asosida tashkil etilib, jinoyat ishlarining tezkorlik bilan ko‘rib chiqilishiga hamda huquq-tartibotni ta‘minlashga qaratilgan.

Tezkor-qidiruv tadbirlari shaxslarni kuzatish, yashash joylarini aniqlash, aloqa vositalaridan foydalanish va texnologik kuzatuv usullari orqali amalga oshiriladi.

Shuningdek, qidiruv jarayonida xalqaro hamkorlik, masalan, Interpol va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan aloqalar muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolada tergov va suddan yashirinayotgan shaxslarni aniqlashda qo‘llaniladigan asosiy tezkor-qidiruv tadbirlar, ularning huquqiy asoslari va texnik jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, bu jarayonda duch kelinadigan qiyinchiliklar, jumladan, texnologik ta‘minotning yetarli emasligi va xalqaro hamkorlikdagi kamchiliklar muhokama qilinadi. Ushbu tadqiqot qidiruv faoliyatining samaradorligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

MATERIALLAR VA USULLAR

Mazkur tadqiqotda tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni aniqlashda qo‘llaniladigan tezkor-qidiruv tadbirlari va ularning samaradorligini tahlil qilish uchun quyidagi materiallar va usullardan foydalanildi:

1. **Huquqiy tahlil:** Tadqiqotning huquqiy asosi sifatida **O‘zbekiston Respublikasining “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi qonuni** (2012-yil 25-dekabr), **Jinoyat kodeksi**, **Jinoyat-protsessual kodeksi**, va xalqaro konvensiyalar o‘rganildi. Ushbu huquqiy manbalar qidiruv tadbirlarini tartibga soluvchi asosiy hujjatlardir.

2. **Statistik tahlil:** So‘nggi yillardagi qidiruv tadbirlarining natijadorligi va yashirinib yurgan shaxslarning aniqlanish ko‘rsatkichlari o‘rganildi. Statistik ma‘lumotlar qidiruv faoliyatining samaradorligini baholashga yordam berdi.

3. **Amaliy kuzatuv:** Ichki ishlar organlarining tezkor-qidiruv bo‘linmalari faoliyati kuzatilib, qidiruv jarayonida qo‘llanilayotgan texnologiyalar va usullar o‘rganildi.

4. **So‘rov va intervyular:** Qidiruv ishlari bilan shug‘ullanadigan mutaxassislar bilan intervyular o‘tkazilib, qidiruv tadbirlarining texnik va tashkiliy jihatlari bo‘yicha muammolar aniqlandi.

Mazkur yondashuvlar yordamida qidiruv faoliyatining huquqiy, texnik va tashkiliy jihatlari chuqur tahlil qilindi. Shu bilan birga, qidiruv tadbirlarining samaradorligini oshirish uchun texnologik infratuzilmani rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi.

TADQIQOT NATIJALARI

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni qidirishda tezkor-qidiruv tadbirlari samaradorligini oshirish uchun huquqiy va texnik imkoniyatlarni mustahkamlash talab etiladi. **“Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi qonun** qidiruv jarayonini huquqiy jihatdan tartibga soluvchi asosiy hujjat bo‘lib, unda tezkor-qidiruv organlariga shaxslarni kuzatish, texnologik uskunalardan foydalanish va ma‘lumot yig‘ish bo‘yicha keng vakolatlar berilgan.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki:

- Yashirinib yurgan shaxslarning 40% ma’lumot texnologiyalari (telefon kuzatuv, video nazorat) yordamida aniqlangan.

- 25% hollarda Interpol orqali xalqaro hamkorlik natijasida shaxslar qo‘lga olingan.

Biroq, ayrim hududlarda texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi va xodimlarning zamonaviy uskunalarni qo‘llash ko‘nikmalarining pastligi jarayonni murakkablashtirmoqda. Shuningdek, xalqaro hamkorlikda, ayniqsa, ayrim davlatlar bilan huquqiy kelishuvlarning yo‘qligi qidiruv jarayonini sekinlashtiradi.

Amaliy kuzatuvlar davomida aniqlanishicha, texnologik vositalar, masalan, sun’iy intellekt va yuzni aniqlash tizimlari qo‘llanilganda qidiruv ishlari samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Bundan tashqari, fuqarolar va jamoatchilikning qidiruv tadbirlariga jalb qilinishi ham sezilarli ijobiy natijalarni keltirgan.

Natijalarga ko‘ra, tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni aniqlash bo‘yicha xalqaro tajribani milliy tizimga tatbiq etish va texnik ta’minotni kuchaytirish qidiruv samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni qidirish bo‘yicha tezkor-qidiruv tadbirlari jinoyatchilikka qarshi kurashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, qidiruv jarayonining samaradorligi texnologik vositalar, xalqaro hamkorlik va milliy huquqiy tizimning mustahkamligiga bog‘liq. “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi qonun ushbu jarayonni tartibga soluvchi asosiy hujjat bo‘lib, shaxslarni kuzatish va ma’lumot to‘plash uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, qidiruv jarayonida texnologik vositalardan, xususan, aloqa kuzatuv, GPS texnologiyalari va biometrik tizimlardan foydalanish shaxslarni aniqlash jarayonini tezlashtiradi. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik, masalan, Interpol yoki boshqa transmilliy qidiruv tarmoqlari orqali ishlash jarayonning samaradorligini oshiradi.

Biroq, ayrim hududlarda texnologik infratuzilmaning yetishmovchiligi va xodimlarning zamonaviy vositalarni qo‘llash ko‘nikmalarining pastligi qidiruv tadbirlarini murakkablashtiradi. Xalqaro hamkorlikning ba’zi mamlakatlarda huquqiy kelishuvlar yo‘qligi tufayli cheklanganligi ham qidiruv ishlari davomida qiyinchiliklar keltirib chiqaradi.

Muhokama jarayonida milliy tizimga xalqaro tajribani tatbiq etish, masalan, texnologik yechimlarni joriy qilish va huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarini malaka oshirish dasturlariga jalb qilish qidiruv jarayonini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etildi. Shu sababli, samaradorlikni oshirish uchun davlatlararo hamkorlikni kuchaytirish va milliy qidiruv tizimlarini takomillashtirish zarur.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni qidirishda qo‘llaniladigan tezkor-qidiruv tadbirlari jinoyatchilikka qarshi kurashning ajralmas qismidir. **“Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi qonun, Jinoyat kodeksi**, va xalqaro konvensiyalar ushbu jarayonning huquqiy asoslarini belgilab, qidiruv faoliyatini tartibga soladi.

Amaliyotda texnologik vositalardan keng foydalanish, jumladan, aloqa kuzatuvi, video nazorat tizimlari va biometrik texnologiyalar qidiruv samaradorligini oshirmoqda. Shuningdek, **Interpol** kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qidiruv ishlarining global miqyosda muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta‘minlamoqda.

Biroq, qidiruv tadbirlarida ba‘zi qiyinchiliklar, jumladan, texnologik infratuzilmaning yetishmovchiligi, xodimlarning malakasini oshirish zarurati va xalqaro hamkorlikdagi huquqiy cheklovlar kuzatilmoqda. Shuning uchun milliy qidiruv tizimini takomillashtirish, texnologik ta‘minotni kuchaytirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, tergov va suddan yashirinib yurgan shaxslarni qidirish bo‘yicha tezkor-qidiruv tadbirlarining samaradorligini oshirish uchun:

- Texnologiyalarni rivojlantirish va joriy etish;
- Huquqiy bazani xalqaro talablarga moslashtirish;
- Malaka oshirish dasturlarini kengaytirish zarur.

Ushbu chora-tadbirlar jinoyatlarning tezkor fosh etilishi va jamoat xavfsizligini ta‘minlashda ijobiy natijalarga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi, 1992.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2012-yil 25-dekabrdagi O‘RQ-344-son “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi qonuni. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2012.
3. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994 (so‘nggi o‘zgarishlar bilan).
4. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994 (so‘nggi o‘zgarishlar bilan).
5. Interpol Xalqaro qidiruv tizimi bo‘yicha qo‘llanma. Lyon: Interpol Bosh kotibiyati, 2021.
6. Rashidov, A. (2021). *Jinoyatchilikka qarshi kurashda tezkor-qidiruv faoliyati*. Toshkent: Yuridik Fanlar Nashriyoti.

7. Karimov, I. (2020). *Tezkor qidiruv faoliyatida zamonaviy texnologiyalarning o‘rni*. O‘zbekiston Huquq Jurnal, 4(15), 56-65.
8. *Interpol va xalqaro qidiruv faoliyati bo‘yicha tajribalar*. (2022). Toshkent: Yuridik Ilmiy Tadqiqotlar Nashriyoti.
9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy qonunchilik bazasi. <https://lex.uz>.
10. Davidson, J. (2021). *Operational Search Strategies in International Law Enforcement*. London: Global Security Publications.